

Térdimplantátumok kopásának modellezése

Wear Modelling of Total Knee Replacements

Fekete Gusztáv,¹ Tej Singh,² Jánosi Endre³

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Informatikai Kar, Savaria Műszaki Intézet, Szombathely, Magyarország

¹fg@inf.elte.hu ²sht@inf.elte.hu ³je@inf.elte.hu

Abstract

Beside prosthesis loosening, wear is the mechanical factor that most significantly influences the lifetime of total knee replacements (TKRs), which can only be described by a number of interrelated parameters. The examination of the wear occurring in TKRs is mostly carried out as a combination of experiments and mathematical modeling. The experiment can provide the real magnitude of wear, while the model is intended to mathematically describe the relationship between wear and the wear-inducing parameters. On the one hand, this study focuses on the mathematical description of wear as a natural-technical phenomenon, presenting the most important analytical and numerical models, while also providing an open view on exciting questions that still await answers.

Keywords: wear, knee joint, prosthesis, Archard wear model.

Összefoglalás

A protéziskilazulást követően a kopás a térdízületi implantátumok élettartamát legjelentősebben befolyásoló mechanikai faktor, amelyet csupán számos, egymással összefüggő paraméterrel lehet leírni. Implantátumok kapcsolatakor létrejövő kopás vizsgálatát célszerűen kísérletekkel és matematikai modellezéssel végzik, ahol a kísérlet kimutathatja a valóságos kopás nagyságát, míg a modell a paraméterek és a kopás közötti kapcsolatot hivatott matematikailag leírni. E tanulmány egyrészt a kopás mint természeti-műszaki jelenség matematikai leírására helyezi a hangsúlyt, bemutatva a legfontosabb analitikus és numerikus modelleket, másrészt olyan nyitott, izgalmas kérdéseket ismertet, amelyek még válaszra várnak.

Kulcsszavak: kopás, térdízület, protézis, Archard-modell.

1. Bevezetés

Annak ellenére, hogy a kutatók és protézisgyártó cégek közös munka árán megbízhatóbb és hatékonyabb implantátumokat hoznak létre, számos esetben megy tönkre a protézis. A főbb okok, amelyek miatt protéziscsere indokolt, az ízület elfertőződése, az implantátum kilazulása, valamint az implantátumban megjelenő nem megengedhető szintű kopás. A kopás több okból is kialakulhat az ízületben. Egyrészt magának az ízületnek az inkongruenciája (egybevágóságának hiánya) miatt, vagy az ízület természetes instabilitásából eredően.

A kopás maga egymással többszörösen összefüggő paraméterekkel leírható jelenség, amelyet

rendszerként kell kezelni, és nem csupán egy anyagjellemzőként [1].

Fontosságát ki kell emelni, mivel ez az a mechanikai faktor, amely legnagyobb mértékben befolyásolja az implantátum élettartamát [2, 3], valamint mértéke erősen függ az ízületben lejátszódó lokális kinematikától [4, 5].

A kopást direkt módon számos paraméter befolyásolja. Ezek közül a legfontosabbak a súrlódási út hossza, a terhelés és a relatív kopási tényező.

A kopást mint jelenséget komplex módon, kísérletekkel és matematikai modellek kombinációjával a legcélszerűbb vizsgálni. Fontos megemlíteni a kísérletekhez tartozóan, hogy vannak olyan paraméterek, amik a mérések során szerepelnek, mint az állítható paraméterek, azonban a mate-

matikai modellek nem veszik őket figyelembe.

Ilyen például a csúszva-gördülési tényező (S/R), amely egy 0 és 1 között változó érték. Ha értéke 0, akkor tisztán gördül a két felület egymáson, ha 1, akkor tisztán csúszik. A kettő között pedig a csúszás és gördülés egyenesen jelenik meg.

Ennek a tényezőnek a nagyságát általában 0 és 40% között alkalmazzák pin-on-disc, ball-on-disc vagy térdszimulátoron végzett tribológiai tesztek során [6, 7], mivel a korábbi elméleti modellek eredményei ezt sejtették [8, 9].

Ezen munkák eredményei egyszerű geometriájú kapcsolatok esetén, mint például a pin-on-disc és ball-on-disc típusú tesztek, jól alkalmazható, mivel itt egy sima lapos felület (pin) vagy egy gömbfelület (ball) csúszik és gördül egy lemez felületén, így a konstans csúszva-gördülés feltétele megfelelő kinematikai leírást biztosít.

Azonban ez a feltétel már nem áll fenn, ha a geometria összetett. A témához kapcsolódó legfrissebb eredmények azt mutatják, hogy térdprotézisekre nem alkalmazható az állandó csúszva-gördülési tényező [10, 11], mivel az összetett geometria a lokális mozgásokat is roppant kaotikussá teszi.

Egy másik, különösen fontos paraméter, amelyet mindenképpen ki kell emelni, az ún. keresztirányú nyírási tényező (cross-shear ratio, röviden CSR). Ez a paraméter az ultranagy molekuláris súlyú polietilének (UHMWPE) protézisekben való alkalmazásánál jelent meg, mivel egy speciális „mozgásfüggő” tulajdonsággal bír. A tibiális részt a térdprotéziseknél UHMWPE-ből hozzák létre, míg a femorális részt rozsdamentes acélból. Amikor a femorális és a tibiális rész kapcsolatba kerül egymással, akkor a csúszás hatására a polietilén molekuláinak orientációja, irányultsága megváltozik, és a csúszás iránya felé rendeződik. A molekulák ilyenfajta rendeződése felületi keményedést okoz, ami miatt ebben a kiténtetett irányban az anyag kopási ellenállása megnő.

Azonban míg az egyik irányban az anyag kopási ellenállása megnő, a rá merőleges irányban erősen lecsökken. Ezt az arányt fejezi ki a keresztirányú nyírási tényező, ami az irodalomban gyakran a relatív kopási tényezővel van függvénykapcsolatban [12].

Ennek a tanulmánynak a célja, hogy betekintést nyújtson a protézisek kopásának matematikai modellezésébe. A cikkben áttekintjük az irodalomban leggyakrabban alkalmazott modelleket, valamint egy már alkalmazásban lévő modell létrehozásának leírását.

2. Modellek

A legtöbb szerző egy általánosan alkalmazott kopásmodellből indul ki vizsgálódásai kezdetén. Ez az ún. Archard-modell [13].

$$dW = k \cdot F_N \cdot ds, \quad (1)$$

ahol a k az ún. fajlagos kopási tényező (mm^3/Nm), amely egy anyagtól függő állandó, F_N az összeszorított felületek között fellépő erő, ds pedig a pillanatnyi csúszó ívhossz.

Az Archard-modellt egyszerűsége ellenére továbbra is széles körben használják a mértékadó irodalomban mint kiinduló modellt.

Természetesen ezen formájában még csak távoli becslést képes adni, emiatt a szerzők további paraméterekkel egészítik ki a modellt, mint pl. a korábban említett keresztnyírási tényező, csúszva-gördülési tényező vagy súrlódási tényező. Megjegyzendő, hogy egyes szerzők, terhelés gyanánt nem koncentrált erőt (F) definiáltak a modelljükben, hanem felületi nyomást (p).

Az 1. táblázatban összefoglaltuk az utóbbi idők leggyakrabban alkalmazott és hivatkozott kopásmodelljeit, amelyeket protézisek kapcsolatakor használtak.

1. táblázat. Kopásmodellek

Modell	p/F	s	CSR	S/R	μ
Archard [13]	P	o	x	x	x
Hussin [14]	P	o	x	x	x
Innocenti [15]	P	o	x	x	o
Turell [16]	p	o	o	x	o
O'Brien [17]	p	o	o	x	o
Abdelgaied [18]	F	o	o	x	o
Fekete [19]	F	o	x	o	o

A táblázatban összegyűjtve láthatjuk, hogy a szerzők többsége nem minden paramétert vett figyelembe (x), hanem a legjobb esetben három paraméterrel egészítette ki a modelljét az eredeti Archard-egyenlethez képest.

A következő részben bemutatjuk egy módját, hogy miként lehet bővíteni, továbbfejleszteni egy alapmodellt.

3. Modellalkotás

3.1. Analitikus modell létrehozása

Első lépésként kezdjük a csúszva-gördülési tényező figyelembevételét a kopási egyenletben. A pillanatnyi csúszási ívhosszat fel lehet írni a csúszási sebesség és az idő szorzataként is.

$$ds = v_{csúszás}(t) \cdot dt \quad (2)$$

Korábbi tanulmányunk [20] alapján a csúszva-gördülést, ha pillanatnyi ívhosszak helyett pillanatnyi sebességekre értelmezzük, a következő összefüggés szerint is használhatjuk:

$$S/R(t) = \frac{v_{CTt}(t) - v_{CFt}(t)}{v_{CTt}(t)}, \quad (3)$$

ahol v_{CTt} és v_{CFt} a kontaktpontban értelmezett tangenciális sebesség a tibiára, illetve a femorra nézve. Ezen sebességek különbsége adja a csúszási sebességet ($v_{CTt} - v_{CFt} = v_{csúszás}$). Ha ezt a kifejezést rendezzük a csúszási sebességre, és visszahelyettesítjük az (1) egyenletbe:

$$dW = k \cdot F_N \cdot v_{CTt} \cdot S/R(t) \cdot dt, \quad (4)$$

akkor megkapjuk a kiegészített Archard-egyenletet, amelyben a csúszva-gördülés hatását is figyelembe vesszük.

Vegyük most figyelembe a súrlódási tényező hatását is a következőképpen. A femorális és tibiális felületek közötti kopási mechanizmusát abrazív felületkezelés során a keményebb fém femorális része belevájódik a lágyabb polietilén felszínbe (1. ábra).

Abrazív kopás esetén a súrlódó erőkomponens olyan nagyságú nyírófeszültséget okoz a felületen, amely miatt apró darabok válnak le a felületről. Emiatt a kényszererő súrlódási komponense az, amit figyelembe kell venni a kopási egyenletnél. Ezt a komponenst az egyszerű Coulomb-törvény segítségével közelíthetjük:

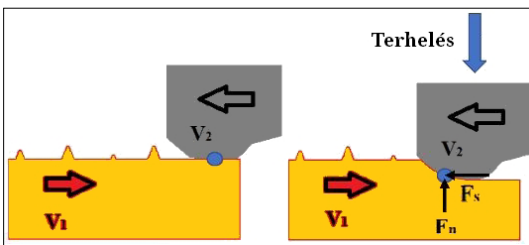
$$F_s = \mu_k \cdot F_N, \quad (5)$$

amit ha visszahelyettesítünk a (4) egyenletbe, a következő összefüggést kapjuk:

$$dW = k \cdot \mu_k \cdot F_N \cdot v_{CTt} \cdot S/R(t) \cdot dt \quad (6)$$

Ezáltal létrehoztunk egy olyan modellt, amely rendelkezik a kopást legerősebben befolyásoló tényezőkkel, kivéve a keresztirányú nyírási tényezőt.

Ezt a tényezőt is figyelembe kívánjuk venni a jövőben egy következő modellezési lépésként.

1. ábra. Abrazív kopás ábrázolása

3.1. Numerikus modell létrehozása

Ahhoz, hogy egy térdprotézis két oldalán (laterális és mediális) meghatározhassuk a kopás alakulását, szükséges figyelembe venni a geometriát is. Ezt analitikus módon roppant nehéz kezelni, mivel meg kell határozni a femorális és tibiális rész kapcsolata között fellépő összeszorító erő függvényét a protézis mozgása során.

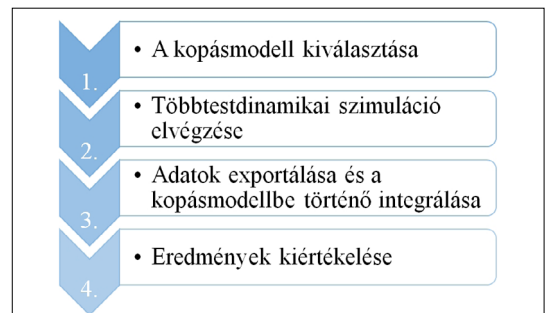
Ezen nehézség miatt célszerű létrehozni egy többtestdinamikai rendszert, és egy célszoftver segítségével meghatározni a szóban forgó erőket. Ezt a következő lépésekben lehet elvégezni (2. ábra).

Első lépésként kiválasztjuk a kopásmodellt, amely jelen esetben a (6)-os egyenlet lesz. Ez egy lineáris, elsőrendű, közönséges differenciálegyenlet. Az egyenlet megoldásához, vagyis a kopástérfigat számításához szükségünk van a többtestdinamikai szimulációkból a meghatározott összeszorító erőre a tibia laterális és mediális oldalán.

Vizsgálódásainkhoz három különböző protézisgeometriát használtunk, amelyeknél cél volt egyrészt megállapítani a kopás nagyságát a protézisek tibiális részén, másrészt osztályozni, hogy melyik protézis esetén magasabb a tönkremenetel esélye (3. ábra).

A protézisgeometriákat felhasználva létrehoztunk a többtestdinamikai modelleket az MSC ADAMS-ben (4. ábra).

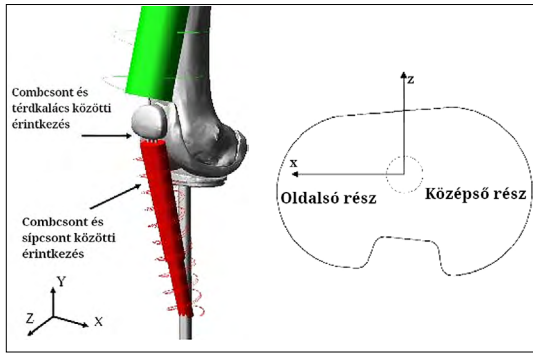
A peremfeltételeket minden modellre azonosan alkalmaztuk.

2. ábra. A kopás számítási algoritmus

3. ábra. A protézisgeometriák

4. ábra. A többtestdinamikai modell

A szimuláció elindítása után a tibiális rész laterális és mediális oldala érintkezik a femorális rész felületével. Az MSC.ADAMS egyidejűleg tárolja az érintkezési pontokat és erőket a későbbi kiértékelés céljából.

A kapott helyvektorok lehetővé teszik a laterális és a mediális oldalak, valamint az érintkezési erők elhelyezkedésének megkülönböztetését a felületeken.

Ezek az erőfüggvények, az idő függvényében, bemenetként szolgálnak a (6)-os egyenlethez, amelynek a számítását a következőképpen végeztük el:

$$dW_{lat.} = k \cdot \mu_k \cdot F_{cn,lat.}(t) \cdot v_{CTt}(t) \cdot S/R(t) \cdot dt \quad (7)$$

$$dW_{med} = k \cdot \mu_k \cdot F_{cn,med}(t) \cdot v_{CTt}(t) \cdot S/R(t) \cdot dt, \quad (8)$$

ahol az $F_{cn,med}$ és $F_{cn,lat}$ a szimulációkból kapott erők. A kopásfüggvények létrehozása után az időt mint változót felcseréltük a behajlítási szögre (α).

4. Eredmények

Az eredmények kiértékeléséhez létrehozunk olyan paramétereket, amelyekkel a kopás nem csak számszerűsíthető, hanem mélyebb betekintést nyújt a kopás térdre gyakorolt fiziológiai hatásába.

A laterális és mediális oldali kopás mellett bevezettünk egy új mennyiséget, az ún. teljes kopás nagyságát:

$$TW(\alpha) = (W_{med.}(\alpha) + W_{lat.}(\alpha)) \quad (9)$$

továbbá a relatív laterális és mediális kopás nagyságát:

$$RW_{lat.}(\alpha) = \frac{W_{lat.}(\alpha)}{TW(\alpha)} \cdot 100 \quad (10)$$

$$RW_{med.}(\alpha) = \frac{W_{med.}(\alpha)}{TW(\alpha)} \cdot 100 \quad (11)$$

Ezeknek a mennyiségeknek a felhasználásával lehet kifejezni a kopási egyensúlytalanságot (wear imbalance):

$$WIB(\alpha) = RW_{medial}(\alpha) - RW_{lateral}(\alpha) \quad (12)$$

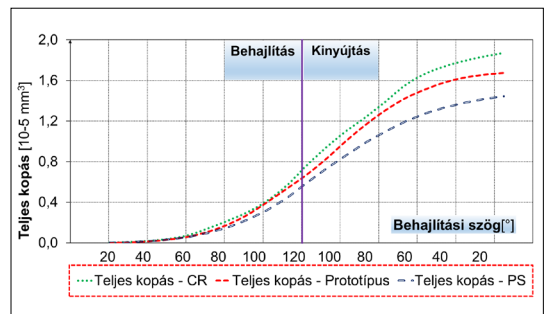
A kopási egyensúlytalanság százalékban mutatja meg, hogy mennyivel tér el a mediális oldali kopás a laterális oldali kopáshoz képest. Ez azt is jelenti, hogy ha egy protézis egyenletlen mediális terhelésnek (és kopásnak) van kitéve, akkor a fent említett protézis tibiális felületén egy úgynevezett öblösödés vagy vályúsodási (hollowing) mechanizmus indulhat el.

Hosszú távon az öblösödés vagy vályúsodás odáig vezethet, hogy a protézis fiziológiás tibio-femorális tengelye megbillen, és ez a kóros dőlés egy kopást indukáló tényezővé válik [21].

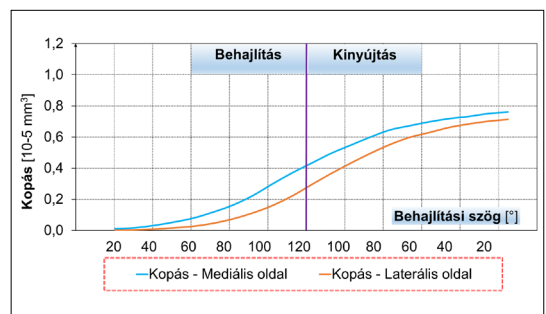
A bevezetett kopási tényezők után tekintsük át az eredményeket. Először meghatároztuk a teljes kopás nagyságát az összes protézisre vonatkozóan (5. ábra):

Majd külön-külön is meghatároztuk a laterális és mediális kopások nagyságát mindegyik protézisre (6., 7. és 8. ábra).

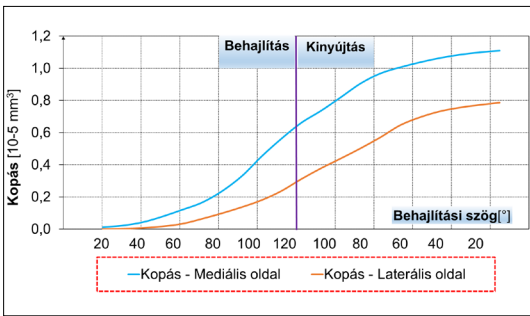
Végül, de nem utolsósorban ezen eredmények felhasználásával létrehoztuk a legfontosabb eredményt: a kopási egyensúlytalanság függvényét (9. ábra):

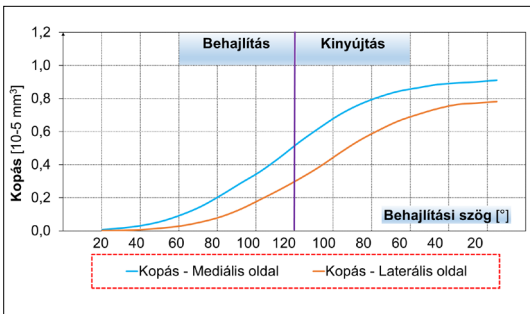
5. ábra. A teljes kopás nagysága

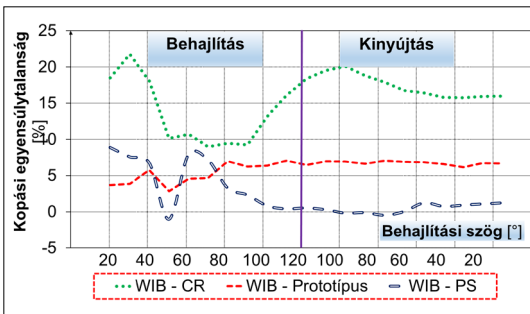
6. ábra. Laterális és mediális kopás (PS)

7. ábra. Laterális és mediális kopás (CR)

8. ábra. Laterális és mediális kopás (Prototípus)

9. ábra. Kopási egyensúlytalanság függvénye

4. Következtetések

A kopási eredmények egyértelműen rámutattak arra, hogy a PS (6. ábra) protézis esetén volt a legalacsonyabb mind a teljes kopás, mind a kopási egyensúlytalanság nagysága (átlagosan körülbelül 2,3%). Az eredmények alapján kijelenthető, hogy a PS protézis esetén csekély eséllyel alakulhat ki öblösödés és abból következően tönkremenetel.

A CR típusú protézis esetén (7. ábra) a protézis ~23%-kal nagyobb kopást (TW) mutatott a PS típusúhoz képest. Ami még kevésbé kedvező, hogy az átlagos kopási egyensúlytalanság ~15,6% volt, ami a mediális oldalon súlyos kopáshoz és esetleges idő előtti tönkremenetelhez vezethet.

A vizsgálatokba bevontuk a néhai Krakovits Gábor professzor által tervezett prototípust is (7. ábra), amely a következő eredményeket hozta: ez a specifikus protézis mindössze 13,7%-kal több kopást produkált a referencia PS-hez képest, míg az átlagos kopási egyensúlytalanság mindössze 5,9% volt.

Fontos megjegyezni, hogy az ideális, kiegyensúlyozott kopáshoz a százalékos eltérés nem lenne szabad, hogy meghaladja mérnöki gyakorlatban általánosan elfogadott 5%-ot!

Mint látható, csak a PS protézis, illetve a prototípus protézis tudott ezen a határon belül vagy annak közelében elhelyezkedni.

Az eredmények alapján elmondható, hogy a CR típusú protézis geometriáját módosítani kell annak érdekében, hogy a mediális oldalán megengedtnél nagyobb kopás ne alakulhasson ki, amely idő előtti tönkremenetelhez vezethet.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-5 Új Nemzeti Kiválósági Programja a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap forrásaiból és az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjából (BO/00047/21/6) valósult meg.

Szakirodalmi hivatkozások

- [1] Karlhuber M.: *Development of a method for the analysis of the wear of retrieved polyethylene components of total knee arthroplasty*. Thesis, Technical University of Hamburg, Germany, 1995.
- [2] Kurtz S. M.: *UHMWPE Biomaterials handbook*. San Diego: Elsevier; 2009.
- [3] O'Brien S., Luo Y., Wu C., Petrak M., Bohm E., Brandt J. M.: *Computational development of polyethylene wear model for the articular backside surfaces in modular total knee replacements*. Tribology International, 59. (2013). 284–91. <https://doi.org/10.1016/j.triboint.2012.03.020>
- [4] Wimmer M. A., Andriacchi T. P.: *Tractive forces during rolling motion of the knee: Implications for wear in total knee replacement*. Journal of Biomechanics, 30. (1997) 131–137. [https://doi.org/10.1016/s0021-9290\(96\)00112-1](https://doi.org/10.1016/s0021-9290(96)00112-1)
- [5] Wimmer M. A., Andriacchi T. P., Natarajan R. N., Loos J., Karlhuber M., Petermann J., Schneider E., Rosenberg A. G.: *A striated pattern of wear in ultrahigh-molecular-weight polyethylene components of Miller-Galante total knee arthroplasty*. The Journal of Arthroplasty, 13. (1998) 8–16. [https://doi.org/10.1016/s0883-5403\(98\)90069-9](https://doi.org/10.1016/s0883-5403(98)90069-9)
- [6] Patten E. W., Van Citters D., Ries M. D., Pruitt L. A.: *Wear of UHMWPE from sliding, rolling, and rotation in a multidirectional tribo-system*. Wear, 304. (2013) 60–66. <https://doi.org/10.1016/j.wear.2013.04.017>

- [7] Patten E. W., Van Citters D., Ries M. D., Pruitt L. A.: *Quantifying cross-shear under translation, rolling, and rotation, and its effect on UHMWPE wear*. *Wear*, 313. (2014) 125–134.
<https://doi.org/10.1016/j.wear.2014.03.001>
- [8] McGloughlin T., Kavanagh A.: *The influence of slip ratios in contemporary TKR on the wear of ultra-high molecular weight polyethylene (UHMWPE): An experimental view*. *Journal of Biomechanics*, 31. (1998) 8.
[https://doi.org/10.1016/s0021-9290\(98\)80015-8](https://doi.org/10.1016/s0021-9290(98)80015-8)
- [9] Hollman J. H., Deusinger R. H., Van Dillen L. R., Matava M. J.: *Knee joint movements in subjects without knee pathology and subjects with injured anterior cruciate ligaments*. *Physical Therapy*, 82. (2002) 960–972.
<https://doi.org/10.1093/ptj/82.10.960>
- [10] Nägerl H., Frosch K. H., Wachowski M. M., Dumont C., Abicht Ch., Adam P., Kubein-Meesenburg D.: *A novel total knee replacement by rolling articulating surfaces. In vivo functional measurements and tests*. *Acta of Bioengineering and Biomechanics*, 10. (2008) 55–60.
- [11] Fekete G., Csizmadia B. M., Wahab M. A., De Baets P., Vanegas-Useche L. V., Biró I.: *Patellofemoral model of the knee joint under non-standard squatting*. *Dyna Colombia*, 81. (2014) 60–67.
<https://doi.org/10.15446/dyna.v81n183.36171>
- [12] Mattei L., Di Puccio F., Ciulli E.: *A comparative study of wear laws for soft-on-hard hip implants using a mathematical wear model*. *Tribology International*, 63. (2013) 66–77.
<https://doi.org/10.1016/j.triboint.2012.03.002>
- [13] Archard J. F., Hirst W.: *The wear of metals under unlubricated conditions*. *Proceedings of the Royal Society*, A 236. (1956) 397–410.
<https://doi.org/10.1098/rspa.1956.0144>
- [14] Hussin M. S., Fernandez J., Ramezani M., Kumar P., Kelly P. A.: *Analytical and computational sliding wear prediction in a novel knee implant: a case study*. *Computer Methods in Biomechanics and Biomedical Engineering*, 23/4. (2020) 1–13.
<https://doi.org/10.1080/10255842.2019.1709118>
- [15] Innocenti B., Labey L., Kamali A., Pascale W., Pianigian S.: *Development and Validation of a Wear Model to Predict Polyethylene Wear in a Total Knee Arthroplasty: A Finite Element Analysis*. *Lubricants*, 2/4. (2014) 1–13.
<https://doi.org/10.3390/lubricants2040193>
- [16] Turell M, Wang A, Bellare A.: *Quantification of the effect of cross-path motion on the wear rate of ultra-high molecular weight polyethylene*. *Wear*, 255. (2003) 1034–1039.
[https://doi.org/10.1016/S0043-1648\(03\)00357-0](https://doi.org/10.1016/S0043-1648(03)00357-0)
- [17] O'Brien S. T., Bohm E. R., Petrak M. J., Wyss U. P., Brandt J-M.: *An energy dissipation and cross shear time dependent computational wear model for the analysis of polyethylene wear in total knee replacements*. *Journal of Biomechanics*, 47. (2014) 1127–1133.
<https://doi.org/10.1016/j.jbiomech.2013.12.017>
- [18] Abdelgaied A., Liu F., Brockett C., Jennings L., Fisher J., Jin Z.: *Computational wear prediction of artificial knee joints based on a new wear law and formulation*. *Journal of Biomechanics*, 44. (2011) 1108–1116.
<https://doi.org/10.1016/j.jbiomech.2011.01.027>
- [19] Fekete G.: *Computational study on lateral and medial wear characterization in knee implants by a multibody dynamic system*. *Acta Mechanica*, 232. (2021) 1075–1086.
<https://doi.org/10.1007/s00707-020-02868-4>
- [20] Fekete G., De Baets P., Wahab M. A., Csizmadia B. M., Katona G., Vanegas-Useche L. V., Solanilla J. A.: *Sliding-rolling ratio during deep squat with regard to different knee prostheses*. *Acta Polytechnica Hungarica*, 9. (2012) 5–24.
- [21] Wasielewski R. C., Galante J. O., Leighty R. M., Natarajan R. N., Rosenberg A. G.: *Wear patterns on retrieved polyethylene tibial inserts and their relationship to technical considerations during total knee arthroplasty*. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, 299. (1994) 31–43.